הספינה לְהַבְרִיחַ מַיִם הן עֲשׂוּיוֹת, כלומר, אין הן עשויות לצורך דירה, אלא להגן מפני המים, ולפיכך אינן חשובות לעשות את הספינה כולה כארבע אמות.

שבה הגמרא ומבררת: וְרָבָה מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי וְיָרָא – מדוע רבה אינו מודה לטעמו של רבי זירא, שכאשר הספינה מהלכת הרי היא נוטלתו מתוך ארבע אמות שלו לארבע אמות אחרות.

מבארת הגמרא: דעת רבה היא, שבְּסִפּוּנָה מְהַלֶּכֶת כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו התנאים במשנה, אלא הכל מודים שרשאי הוא להלך בכולה, משום שנוטלתו מארבע אמות שלו, כִּי פְּלִיגִי בְּשֶׁעָמְדָה – ומה שנחלקו זה רק בספינה העומדת במקומה, שלדברי רבן גמליאל מותר לילך בכולה, לפי ששבת באויר מחיצותיה, ואילו לדברי רבי יהושע ורבי עקיבא אין להלך בה אלא ארבע אמות בלבד.

הגמרא מדייקת מן המשנה כדברי רבה שלא נחלקו התנאים בספינה מהלכת: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – יש לדייק כן אף מדברי המשנה, דִּבְמְהַלֶּכֶת לֹא פְּלִיגִי – שלא נחלקו התנאים בספינה מהלכת, אלא הכל מודים שמותר לילך בכולה. מַמַּאי – מהיכן יש ללמוד זאת, מִדְּקָתָנֵי – ממה ששנינו במשנתינו, מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ התנאים [הנזכרים לעיל במשנה] מְמקום ששמו פְּלַנְדְּרִסִּין, וכבר הגיעו למחוז חפצם וקנו שם שביתה, ולפתע נשבה רוח סערה וְעל ידה הִפְלִיגָה סְפִינָתָם בַּיָּם, ונמצא שיצאו באונס מחוץ לתחום בשבת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָלְכוּ אֶת הספינה כּוּלָּהּ, וכפי שיטתם, שאדם שיצא באונס מחוץ לתחומו ונמצא במקום המוקף מחיצות רשאי להלך את כולו, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא לֹא זָזוּ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת הסמוכות להם בתוך הספינה, לפי שָׁרְצוּ לְהַחֲמִיר עַל עַצְמָן.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יש לדייק מדברי המשנה שלא נחלקו התנאים בספינה מהלכת: אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא – דברי המשנה מבוארים הם, אם נאמר שבְּמְהַלֶּכֶת לֹא פְּלִיגִי – שלא נחלקו התנאים בספינה מהלכת, אלא הכל מודים שמותר לילך בכולה, וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי רָצוּ – מובן שלפיכך נקטה המשנה שטעם הדבר שרבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו ממקומם הוא משום שרצו להחמיר על עצמם, דִּידְלְמָא עָמְדָה – לפי שחששו שמא תעמוד הספינה פתאום, ולא ישימו ליבם לזאת. ומשמע שמעיקר הדין אף הם מודים שאין צריך לחוש לזה, אלא מותר להלך בכולה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ פְּלִיגִי – אך אם תאמר שנחלקו התנאים אף בספינה מהלכת, ולדברי רבי יהושע ורבי עקיבא אסור מעיקר הדין להלך בכולה, אם כן יש להקשות על לשון המשנה, הַאי רָצוּ לְהַחֲמִיר – האם עשו זאת לפי שרצו להחמיר על עצמם, אִיסּוּרָא הוּא – הרי לפי שיטתם אסור מעיקר הדין להלך בכל הספינה.

הגמרא מביאה דיוק נוסף מדברי המשנה שלא נחלקו התנאים בספינה מהלכת וכדברי רבה: אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – יש לדייק אף מדברי המשנה שלא נחלקו התנאים אלא בספינה עומדת, דְּקָתָנֵי – לפי ששנתה המשנה את דין הַסְּפִינָה דּוֹמָיָא דְּדִיר וְסַהַר – בדומה לדינם של דיר וסהר, ולפיכך יש לדמותם זה לזה, מַה דִּיר וְסַהַר דִּקְבִיעִי – כשם שדיר וסהר קבועים ועומדים במקומם, אַף סְפִינָה נַמִּי דִּקְבִיעָא – אף בספינה יש לומר שלא נחלקו התנאים אלא באופן שעומדת היא במקומה ואינה מהלכת.

הגמרא מבררת האם נחלקו התנאים בספינה: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, נתבאר לעיל (מב:) שבין לרב ובין לשמואל הִלְכְתָא כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּסִפִּינָה, שרשאי הוא להיות מהלך את כולה. ועל כך יש לתמוה, שהרי מאחר ונקטו בלשון 'הִלְכְתָא' מִכְּלָל דְּפְלִיגִי – יש ללמוד שהם סוברים שנחלקו התנאים אף בדין ספינה, וזאת מנין להם, הרי במשנה לא נזכרה מחלוקת בין התנאים לגבי ספינה, ולא נזכר שם אלא שרבי יהושע ורבי עקיבא רצו להחמיר על עצמם.

מתרצת הגמרא: אֵין – אכן נחלקו התנאים אף לגבי ספינה, וְהָתַנְיָא – וכך שנינו בברייתא, חֲנַנְיָא (בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ) אוֹמֵר, כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שהיו בספינה יָשְׁבוּ התנאים וְדָנוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, אֶמֶשׁ – בשעת הערב, הִכְרִיעַ רבי יהושע שהוא אֲחִי אַבָּא כך, הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּסְפִינָה, שמותר להלך בכולה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא בִּדִיר וְסַהַר, שאין להלך בהם אלא בארבע אמות בלבד.

מבואר מדבריו, שנחלקו התנאים אף לגבי ספינה, והיינו בספינה שעמדה, אבל בספינה מהלכת הכל מודים שמעיקר הדין מותר להלך בכולה, אלא שרבי יהושע ורבי עקיבא רצו להחמיר על עצמם אף במהלכת מחשש שמא תעמוד.

הגמרא מביאה ספק לגבי דין תחומין למעלה מעשרה טפחים: בָּעֵי [–הסתפק] רַב חֲנַנְיָא, האם יֵשׁ דין תְּחוּמִין בגובה של לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים, אוֹ שאֵין דין תְּחוּמִין נוהג לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים. והוא מבאר את האופן שבו הוא מסתפק: בְּעַמּוּד שהוא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְרָחָב אַרְבָּעָה טפחים, אשר חלקו עומד בתוך התחום וחלקו מחוצה לו, לֹא תֵּיבָּעֵי לָךְ – אין לך במה להסתפק בו, לפי שודאי הדבר שנוהג בו דין תחומין, ואסור לעלות על ראשו האחד שבתוך התחום ולילך לראשו השני שמחוץ לתחום, משום דְּאַרְעָא סָמִיכְתָא הִיא – הרי הוא כקרקע עבה, כלומר, יש לדון את האדם המהלך על עמוד כזה כמהלך על גבי קרקע גבוהה, מאחר שנוח הוא להילוך כקרקע. כִּי תֵּיבָּעֵי לָךְ – אמנם יש לך להסתפק בְּעַמּוּד שהוא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְאֵינוֹ רָחָב אַרְבָּעָה טפחים, שאין נוח להלך עליו כקרקע, ובזה יש לדון, האם מותר לעלות על גביו ולצאת מחוץ לתחום. אִי נַמִּי – אופן נוסף שבו יש להסתפק, כגון דְּקָאֲזִיל בְּקִפְיְצָה – באדם ההולך על ידי קפיצה באויר, שהוא מזכיר שם שמים ועל ידי כך מהלך למעלה מעשרה טפחים למקום מרוחק, ויש לדון, האם מותר לו לצאת מחוץ לתחום באופנים אלו. לֵישָׁנָא אַחֲרִינָא – אופן נוסף שיש להסתפק בו, באדם המפליג בִּסְפִינָה, שהיא עומדת למעלה מעשרה טפחים מקרקע הים, האם רשאי לצאת בה מחוץ לתחום בשבת. מַאי – מה הדין באופנים אלו.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה לפשוט הספק. שנינו במשנתינו (לעיל מא:), מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ התנאים [הנזכרים לעיל במשנה] מְמקום ששמו פְּלַנְדְּרִסִּין, וכבר הגיעו למחוז חפצם וקבעו שם שביתה, אלא שלפתע נשבה רוח סערה, וְעל ידה הִפְלִיגָה סְפִינָתָם בַּיָּם וכו' ונמצא שיצאו מחוץ לתחומם, ונתבאר שם שרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה היו מהלכים בספינה כולה, ואילו רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמותיהם, לפי שרצו להחמיר על עצמם.

ועתה הוא מבאר כיצד יש לפשוט משם את הספק: אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא – דברי המשנה מבוארים הם, אם נאמר שֵׁשׁ דין תְּחוּמִין למעלה מעשרה טפחים, שִׁמְשׁוּם הָכִי רָצוּ רבי יהושע ורבי עקיבא להחמיר על עצמם, לפי שחששו שמא תעמוד הספינה בלא שישימו לב לכך, ויקבעו שביתה במקום עמידתה, וייאסר עליהם ליצא מחוץ לארבע אמותיהם. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שאֵין אִיסּוּר תְּחוּמִין נוהג למעלה מעשרה טפחים, אם כן, אַמַּאי רָצוּ – מדוע רצו להחמיר על עצמם, הלא אפילו אם תעמוד הספינה במקומה רשאים הם להלך בכולה, לפי שאין דין תחומין נוהג בה.

דוחה הגמרא: אין להוכיח מכאן לענין דין תחומין למעלה מעשרה טפחים, לפי שיש להעמיד את המשנה דְּרַאֲמַר רָבָא – כמו שאמר רבא במעשה אחר, שמדובר בְּאופן שהיתה הספינה מְהַלֶּכֶת בְּרֶקֶק – מקום שבו קרקעית הים גבוהה, ואין בינה ובין הספינה שיעור עשרה טפחים. הָכָא נַמִּי – אף כאן יש להעמיד באופן כזה, בְּמְהַלֶּכֶת הספינה בְּרֶקֶק, ולפיכך רצו רבי יהושע ורבי עקיבא להחמיר על עצמם, לפי שאם תעמוד הספינה שם יהא נוהג בה דין איסור תחומין.

הגמרא מנסה לפשוט הספק מהמשך דברי המשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתינו, שפַּעַם אַחַת לֹא נִכְנְסוּ התנאים לַנָּמָל עַד שֶׁחָשְׁכָה – עד כניסת השבת, וכו'. ונתבאר שם, ששאלו לרבן גמליאל אם רשאים הם לירד מן הספינה בשבת, ואמר להם רשאים אתם, לפי שהייתי

המשך בעמוד קנו

מסתכל בשפופרת שבידי, וראיתי שכבר היינו בתוך תחומה של העיר קודם כניסת השבת, ונמצא שקבענו שביתתנו בתוכה, והרי אנו כאנשי העיר.

ומבארת הגמרא כיצד יש לפשוט משם הספק: **אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא** – אם תאמר שי"ש איסור **תְּחוּמִין** למעלה מעשרה טפחים, **שַׁפִּיר** – אזי דברי המשנה מבוארים הם, שלפיכך הוצרכו לברר אם היו בתוך תחומה של העיר בכניסת השבת, שאם לא כן נמצא שקבעו שביתתם במקום עמידתם מחוץ לתחום העיר, ולאחר מכן המשיכו בהפלגתם וייצאו מחוץ לתחום אלפיים אמה שלהם, ועתה אינם רשאים לזוז מארבע אמותיהם. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** – אך אם תאמר **שֵׁאין** דין **תְּחוּמִין** נוהג למעלה מעשרה טפחים, מדוע הוצרכו לברר אם היו בתוך התחום בכניסת השבת, הרי **כִּי לֹא הֲיֵינוּ בְּתוֹךְ הַהֶחוּם מַאי הֲוֵי** – אף אם לא היו בתוך התחום מה בכך, הרי עומדים היו בספינה שהיא למעלה מעשרה טפחים ואין דין תחומין נוהג בה, ונמצא שלא קבעו שביתה כלל בכניסת השבת, ולפיכך בשעה שיכנסו לעיר בשבת הרי הם קובעים אז את שביתתם בה, ודינם כאנשי העיר.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, בְּמְהַלֶּכֶת בְּרֶקֶק.** כלומר, אין להוכיח מכאן שיש דין תחומין למעלה מעשרה, לפי שמדובר באופן שהיתה הספינה מהלכת במקום שאין מי הים עמוקים, ואין שיעור עשרה טפחים בין קרקע הים לספינה, וממילא נוהג בה דין תחומין, ועל כן הוצרכו לברר אם בכניסת השבת היו כבר בתוך התחום.

הגמרא מנסה לפשוט הספק ממעשה שהיה: **תָּא שְׁמַע, הָנֵי שָׁבְּ שְׁמַעְתָּא** – אלו שבע ההלכות בדיני טריפות, הנזכרות במסכת חולין (מב:), **דְּאִיתְאֲמָרָן בְּצִפְּרָא בְּשַׁבַּתָּא** – שנאמרו בבוקר יום השבת **קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב חִסְדָּא בָּעִיר סוּרָא, וּבַהֲדֵי פַּנְיָא דְּשַׁבַּתָּא** – ולפנות ערב של אותו יום השבת, נאמרו אלו ההלכות **קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרָבָא בָּעִיר פּוּמְבְּדִיתָא.** ולכאורה יש לתמוה, **מַאן אֲמָרִינְהוּ** – מי הוא זה שאמר הלכות אלו בבוקר בסורא ובערב בפומבדיתא, הרי יש ביניהם יותר מאלפיים אמה, ואי אפשר לילך מזו לזו בשבת. **לַאו אֵלְיָהוּ אֲמָרִינְהוּ** – האם אין לומר שאליהו הנביא הוא זה שאמרם, דהיינו, שהוא דילג על ידי קפיצה למעלה מעשרה מסורא לפומבדיתא, **אַלְמָא** – אם כן יש להוכיח מכך, **שֵׁאין** איסור **תְּחוּמִין** נוהג **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, שאם לא כן ביצד רשאי היה אליהו לעבור על איסור תחומין.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לומר שהיה זה אליהו שאמר את ההלכות, אלא **דִּלְמָא יוֹסֵף שַׁיְּדָא אֲמָרִינְהוּ** – יתכן שהיה זה שֵׁד ששמו יוסף שאמרם, שהשדים אינם מצווים על קיום המצוות, ולפיכך רשאי היה ליצא מחוץ לתחום, וממילא אי אפשר לפשוט מכך את הספק לענין תחומין למעלה מעשרה.

הגמרא מנסה לפשוט הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, אדם האומר **הֲרֵינִי נָזִיר בְּיוֹם שֶׁמשיח בֶּן דָּוִד בָּא,** הרי הוא **מוּתָּר לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים,** לפי שאין משיח בן דוד בא בהם,

וְאָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּכָל יְמוֹת הַחוֹל, שהרי בכל יום ויום הוא עומד בספק, שמא יבוא משיח בן דוד באותו היום.

ועתה מפרשת הגמרא ביצד יש לפשוט את הספק מדברי הברייתא: אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא – דברי הברייתא מבוארים הם, אם תאמר שֵׁשׁ דִּין תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, דְּהַיְינוּ דִּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מוּתָּר לו לשתות יין, לפי שאין המשיח רשאי לבוא בשבת מחוץ לתחום, אף שהוא בא בקפיצה למעלה מעשרה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שאֵין אִיסּוּר תְּחוּמִין למעלה מעשרה, אם כֵּן בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים אֲמַאי מוּתָּר – מדוע מותר לנודר לשתות יין בשבתות וימים טובים, הרי יכול המשיח לבוא בהם מחוץ לתחום על ידי קפיצה, ויש לו לחוש שמא תחול נזירותו היום.

דוחה הגמרא: שַׁאנֵי הָתָם – שונה הדבר שם בברייתא, שטעם הדבר שאין המשיח בא בשבתות אינו משום איסור תחומין, אלא משום דְּאָמַר קְרָא – שאמר הכתוב (מלאכי ג כג) 'הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא וגו' לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא', דהיינו, שעתיד אליהו הנביא לבוא יום אחד לפני המשיח לבשר על הגאולה, וְהָא לֹא אָתָא אֵלִיָּהוּ מֵאֶתְמוֹל – והרי לא בא אליהו הנביא לבשר על הגאולה אתמול, ביום שישי, ולפיכך ברור הדבר שלא יבוא המשיח בשבת, ועל כן רשאי הנודר לשתות בו יין, לפי שודאי לא תחול נזירותו היום.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, אף בִּימות החוֹל יש לומר כן, דִּכְלָל יוֹמָא וְיוֹמָא נַמִּי לִישְׁתְּרֵי – שבכל יום ויום יהיה מותר הנודר בשתיית יין, דְּהָא לֹא אָתָא – שהרי לא בא אֵלִיָּהוּ הנביא מֵאֶתְמוֹל לבשר על הגאולה ואם כן ודאי שהמשיח לא יבוא היום. אֶלָּא בהכרח צריך לומר, שאף שלא ראינו שבא אליהו מאתמול, מכל מקום אַמְרִינַן – אנו אומרים, שמא לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל אָתָא – בא אליהו אתמול לבית הדין הגדול שבלשכת הגזית, לבשר שם על הגאולה, והיום יבוא המשיח, ולפיכך אסור לו בכל יום לשתות יין, ואם כן, הָכָא נַמִּי – אף ביום השבת, לֵימָא לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל אָתָא – נאמר שמא בא אליהו אתמול ביום שישי לבית הדין הגדול שבלשכת הגזית, והיום יבוא המשיח, ומדוע מותר הנודר בשתיית יין בשבתות.

מתרצת הגמרא: בְּרַב מוּכְתָּח לָהֵן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ הנביא בָּא לבשר הגאולה לֹא בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי הַטּוֹרַח, כלומר, מפני שישראל טורחים בהם בהכנות לשבת ויום טוב, ואם יבוא אליהו באותו הזמן ייצאו לקבל פניו, ולא יעסקו בצרכי שבת ויום טוב.

דהיינו, שאכן אין טעם ההיתר משום שלא שמענו שבא אליהו מאתמול, לפי שיתכן שבא לבית הדין הגדול, אלא שלעולם אין הוא מגיע בערבי שבתות, כדי שלא לבטל את הכנות השבת, ומאחר ואין הוא מבשר על הגאולה בערב שבת ממילא אין המשיח יכול לבוא בשבת, ועל כן רשאי אותו אדם לשתות יין בשבתות.

שבה הגמרא ומקשה: קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – סבורים היינו לומר, מֵהָדְאֵלִיָּהוּ לֹא אָתָא – מאחר ונתבאר שאין אליהו הנביא בא בערבי שבתות מפני הטורח, כמו כן יש לומר דְּמָשִׁיחַ נַמִּי לֹא אָתֵי – שאף המשיח אינו בא בערב שבת, כדי שלא למנוע את ישראל מלטרוח בהכנות השבת, ואם כן יש להקשות, בְּמַעֲלֵי שַׁבַּתָא לִישְׁתְּרֵי – שאף בערב שבת יהא מותר לנודר לשתות יין, לפי שאין חשש שמא יבוא המשיח באותו היום, ומדוע אין הברייתא מתירה אלא בשבת בלבד.

מתרצת הגמרא: אין הדבר כן, אלא דווקא אֵלִיָּהוּ הנביא לֹא אָתֵי [–אינו בא] בערבי שבתות, אבל מָשִׁיחַ אָתֵי [–בא] אף בערבי שבתות, ואינו חושש למנוע את ישראל מלטרוח בצרכי שבת, דִּכְיוָן דְּאָתֵי מָשִׁיחַ – שמאחר והמשיח בא, הַכֹּל [–כל הגויים] עֲבָדִים הֵן לְיִשְׂרָאֵל, והם יטרחו בהכנת צרכי השבת, וישראל יהיו פנויים ליצא ולקבל את פני המשיח. ולפיכך אין להתירו לשתות יין בערבי שבתות שמא באותו יום יבוא משיח ותחול נזירותו.

שבה הגמרא ומקשה: בְּחַד בְּשַׁבָּא לִישְׁתְּרֵי – ביום ראשון יש להתירו לשתות יין, שהרי אין אליהו הנביא יכול לבוא מאתמול לבשר על הגאולה, לפי שצריך הוא ליצא מחוץ לתחומו, ואם כן ודאי שהמשיח לא יבוא למחרת ביום ראשון, ומאחר ולא כתבה הברייתא כן, לְפָשׁוּט מִינָּהּ – יש לפשוט מכך את הספק, דְּאֵין דין תְּחוּמִין נוהג למעלה מעשרה טפחים, ולפיכך יכול אליהו לבוא בשבת לבשר הגאולה, ויכול המשיח לבוא ביום ראשון, דְּאִי יֵשׁ תְּחוּמִין למעלה מעשרה, אם כן אף בְּחַד בְּשַׁבָּא לִישְׁתְּרֵי – ביום ראשון יש להתירו בשתיית יין, משום דְּלֹא אָתָא אֵלִיָּהוּ בְּשַׁבָּת – שאליהו הנביא אינו יכול לבוא לבשר הגאולה בשבת.

מתרצת הגמרא: הַאי תַּנָּא סַפּוּקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ – יתכן לומר שתנא זה הסתפק אִי יֵשׁ תְּחוּמִין למעלה מעשרה אוֹ שאֵין תְּחוּמִין למעלה מעשרה, וּלפיכך נקט הדין לְחוּמְרָא, שאף ביום ראשון אסור הנודר בשתיית יין, לפי שיש לחוש שמא אין דין תחומין למעלה מעשרה, ורשאי אליהו לבוא בשבת לבשר הגאולה, וממילא יכול המשיח לבוא ביום ראשון, אך אין לפשוט מכאן בבירור שכך הוא הדין, לענין להקל וליצא מחוץ לתחום למעלה מעשרה.

הגמרא מברר באיזה אופן עוסקת הברייתא: דְּקָאֵי אִימַּת דְּקָא נָדַר – באיזה יום בשבוע עמד אותו אדם ונדר את נזירותו ליום שבן דוד בא, אִילֵימָא דְּקָאֵי – אם נאמר שעמד בְּאחד מימות החוֹל ונדר, אם כן, כיצד מותר לו לשתות יין בשבת, הרי כֵּיוָן דְּחָל עֲלֵיהּ נְזִירוּת – מאחר וכבר חלה עליו נזירות מספק בימות החול, חֵיכִי אָתְיָא שַׁבָּתָא וּמַפְקְעָא לֵיהּ – כיצד באה השבת ומפקיעה נזירות זו.

מבארת הגמרא: אֶלָּא בהכרח צריך לומר, שהברייתא עוסקת באופן דְּקָאֵי בְּשַׁבַּתָּא וְקָא נָדַר וּבְיוֹם טוֹב וְקָא נָדַר – שעמד אותו אדם בשבת או ביום טוב ונדר את נזירותו, וְהַהוּא יוֹמָא [הוּא] דְּשָׁרֵי לֵיהּ – ועל כך אמרה הברייתא שאותו יום השבת שבו נדר מותר לו בשתיית יין, לפי שודאי הדבר שלא יבוא משיח היום, אבל מֵיכָן וְאֵילָךְ אָסִיר לֵיהּ – מכאן ולהבא אסור הוא לעולם בשתיית יין, בין בימות החול ובין בשבתות וימים טובים, שמכיון שהנזירות חלה שוב אינה פוקעת.

שנינו במשנה: פַּעַם אַחַת לֹא נִכְנְסוּ לָנֶמֶל וכו', אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד, אמר להם מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל, והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה.

הגמרא מפרשת באיזה כלי היה רבן גמליאל מסתכל לבדוק אם הם בתוך התחום: תָּנָא בברייתא, שְׁפוֹפֶרֶת [–קנה חלול] הָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיָה מַבִּיט וְצוֹפֶה בָּהּ למרחק של אַלְפַּיִם אַמָּה בדיוק בַּיַּבָּשָׁה, וּבְנֶגְדָּהּ היה צופה אף למרחק של אַלְפַּיִם אמה בַּיָּם. כלומר, שהיתה שפופרת זו מכוונת באופן כזה, שניתן היה לראות על ידה עד לשיעור אלפיים אמה בדיוק, בין בים ובין ביבשה, וכיון שראה רבן גמליאל את הנמל באותה שפופרת יודע היה שכבר נכנסו בתוך התחום.

עתה מביאה הגמרא ענייני מדידה נוספים: אדם הָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה הוא עוֹמְקוֹ שֶׁל גַּיְא [–עמק], מֵבִיא שְׁפוֹפֶרֶת וּמַבִּיט בָּהּ לתוך עומקו של הגיא עד קרקעיתו, וְעל ידי כך יֵדַע כַּמָּה הוא עוֹמְקוֹ שֶׁל הַגַּיְא. וְהָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה הוא גוֹבְהוֹ שֶׁל עץ דֶּקֶל, והוא חושש לעלות בו ולמודדו, עליו להיות מוֹדֵד את מידת קוֹמָתוֹ שלו עצמו, וְכן עליו למדוד את מידת אורך צִלּוֹ של הדקל, וְכן ימדוד את אורך צֵל קוֹמָתוֹ שלו עצמו, וְעל ידי כן יֵדַע כַּמָּה הוא גּוֹבַהּ שֶׁל דֶּקֶל, לפי שיראה את ההפרש שבין מידת קומתו שלו לבין מידת צילו, ועל פי זה יוכל לחשב את ההפרש שבין מידת צילו של הדקל למידת גובהו האמיתית.

אדם הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא תִּשָּׂרֵהַ [–תשהה] חַיָּה רָעָה בְּצֵל מצבה של קֶבֶר, להגן עליה מפני החמה, לפי שעלולה היא להריח את המת ולחטט את קברו, נוֹעֵץ הוא קָנֶה בקרקע בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת [–בשעה רביעית] בַּיּוֹם, וְיִרְאֶה לְהֵיכָן צִלּוֹ של הקנה נוֹטֶה, דהיינו, באיזה צד יש צל בשעה זו של היום, ולצד זה יהא מַשְׁפִּיעַ וְעוֹלֶה מְשַׁפִּיעַ וְיוֹרֵד – בונה את המצבה בשיפוע ארוך, מראש המצבה ועד הקרקע, באופן שלא תהא המצבה נותנת בשעה זו צל על הארץ, וכך לא תבוא אז החיה לבשר על הגאולה, לפי שצריך הוא ליצא מחוץ לתחומו, ואם כן ודאי שהמשיח לא יבוא למחרת ביום ראשון, ומאחר ולא כתבה הברייתא כן, לְפָשׁוּט מִינָּהּ – יש לפשוט מכך את הספק, דְּאֵין דין תְּחוּמִין נוהג למעלה מעשרה טפחים, ולפיכך יכול אליהו לבוא בשבת לבשר הגאולה, ויכול המשיח לבוא ביום ראשון, דְּאִי יֵשׁ תְּחוּמִין למעלה מעשרה, אם כן אף בְּחַד בְּשַׁבָּא לִישְׁתְּרֵי – ביום ראשון יש להתירו בשתיית יין, משום דְּלֹא אָתָא אֵלִיָּהוּ בְּשַׁבָּת – שאליהו הנביא אינו יכול לבוא לבשר הגאולה בשבת.

מתרצת הגמרא: הַאי תַּנָּא סַפּוּקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ – יתכן לומר שתנא זה הסתפק אִי יֵשׁ תְּחוּמִין למעלה מעשרה אוֹ שאֵין תְּחוּמִין למעלה מעשרה, וּלפיכך נקט הדין לְחוּמְרָא, שאף ביום ראשון אסור הנודר בשתיית יין, לפי שיש לחוש שמא אין דין תחומין למעלה מעשרה, ורשאי אליהו לבוא בשבת לבשר הגאולה, וממילא יכול המשיח לבוא ביום ראשון, אך אין לפשוט מכאן בבירור שכך הוא הדין, לענין להקל וליצא מחוץ לתחום למעלה מעשרה.

הגמרא מברר באיזה אופן עוסקת הברייתא: דְּקָאֵי אִימַּת דְּקָא נָדַר – באיזה יום בשבוע עמד אותו אדם ונדר את נזירותו ליום שבן דוד בא, אִילֵימָא דְּקָאֵי – אם נאמר שעמד בְּאחד מימות החוֹל ונדר, אם כן, כיצד מותר לו לשתות יין בשבת, הרי כֵּיוָן דְּחָל עֲלֵיהּ נְזִירוּת – מאחר וכבר חלה עליו נזירות מספק בימות החול, חֵיכִי אָתְיָא שַׁבָּתָא וּמַפְקְעָא לֵיהּ – כיצד באה השבת ומפקיעה נזירות זו.

מבארת הגמרא: אֶלָּא בהכרח צריך לומר, שהברייתא עוסקת באופן דְּקָאֵי בְּשַׁבַּתָּא וְקָא נָדַר וּבְיוֹם טוֹב וְקָא נָדַר – שעמד אותו אדם בשבת או ביום טוב ונדר את נזירותו, וְהַהוּא יוֹמָא [הוּא] דְּשָׁרֵי לֵיהּ – ועל כך אמרה הברייתא שאותו יום השבת שבו נדר מותר לו בשתיית יין, לפי שודאי הדבר שלא יבוא משיח היום, אבל מֵיכָן וְאֵילָךְ אָסִיר לֵיהּ – מכאן ולהבא אסור הוא לעולם בשתיית יין, בין בימות החול ובין בשבתות וימים טובים, שמכיון שהנזירות חלה שוב אינה פוקעת.

שנינו במשנה: פַּעַם אַחַת לֹא נִכְנְסוּ לָנֶמֶל וכו', אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד, אמר להם מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל, והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה.

הגמרא מפרשת באיזה כלי היה רבן גמליאל מסתכל לבדוק אם הם בתוך התחום: תָּנָא בברייתא, שְׁפוֹפֶרֶת [–קנה חלול] הָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיָה מַבִּיט וְצוֹפֶה בָּהּ למרחק של אַלְפַּיִם אַמָּה בדיוק בַּיַּבָּשָׁה, וּבְנֶגְדָּהּ היה צופה אף למרחק של אַלְפַּיִם אמה בַּיָּם. כלומר, שהיתה שפופרת זו מכוונת באופן כזה, שניתן היה לראות על ידה עד לשיעור אלפיים אמה בדיוק, בין בים ובין ביבשה, וכיון שראה רבן גמליאל את הנמל באותה שפופרת יודע היה שכבר נכנסו בתוך התחום.

עתה מביאה הגמרא ענייני מדידה נוספים: אדם הָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה הוא עוֹמְקוֹ שֶׁל גַּיְא [–עמק], מֵבִיא שְׁפוֹפֶרֶת וּמַבִּיט בָּהּ לתוך עומקו של הגיא עד קרקעיתו, וְעל ידי כך יֵדַע כַּמָּה הוא עוֹמְקוֹ שֶׁל הַגַּיְא. וְהָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה הוא גּוֹבְהוֹ שֶׁל עץ דֶּקֶל, והוא חושש לעלות בו ולמודדו, עליו להיות מוֹדֵד את מידת קוֹמָתוֹ שלו עצמו, וְכן עליו למדוד את מידת אורך צִלּוֹ של הדקל, וְכן ימדוד את אורך צֵל קוֹמָתוֹ שלו עצמו, וְעל ידי כן יֵדַע כַּמָּה הוא גּוֹבַהּ שֶׁל דֶּקֶל, לפי שיראה את ההפרש שבין מידת קומתו שלו לבין מידת צילו, ועל פי זה יוכל לחשב את ההפרש שבין מידת צילו של הדקל למידת גובהו האמיתית.

אדם הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא תִּשָּׂרֵהַ [–תשהה] חַיָּה רָעָה בְּצֵל מצבה של קֶבֶר, להגן עליה מפני החמה, לפי שעלולה היא להריח את המת ולחטט את קברו, נוֹעֵץ הוא קָנֶה בקרקע בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת [–בשעה רביעית] בַּיּוֹם, וְיִרְאֶה לְהֵיכָן צִלּוֹ של הקנה נוֹטֶה, דהיינו, באיזה צד יש צל בשעה זו של היום, ולצד זה יהא מַשְׁפִּיעַ וְעוֹלֶה מְשַׁפִּיעַ וְיוֹרֵד – בונה את המצבה בשיפוע ארוך, מראש המצבה ועד הקרקע, באופן שלא תהא המצבה נותנת בשעה זו צל על הארץ, וכך לא תבוא אז החיה

המשך בעמוד קפה

לשהות בצד הקבר [ראה ציור].

הגמרא מביאה מעשה באדם שיצא מחוץ לתחום בשוגג: **נְחֶמְיָה** [–בנו] **דְּרַב חֲנִילַאי, מְשַׁבְּתֵיהּ שְׁמַעְתָּא** – נמשך על ידי הסוגיא שבה עסק, **וְנָפַק** [–ויצא] **חוּץ לַתְּחוּם.** כלומר, מאחר שהיה טרוד בלימודו לא שם אל ליבו שהוא יוצא מחוץ לתחום. **אָמַר** לֵיהּ **רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן, נְחֶמְיָה תַּלְמִידְךָ שָׁרוּי בְּצַעַר,** מכיון שיצא מחוץ לתחום בשוגג, ועתה אינו רשאי לילך אלא בארבע אמותיו בלבד. **אָמַר לוֹ** רב נחמן לרב חסדא, **עֲשֵׂה לוֹ** לנחמיה **מְחִיצָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם, וְיֵבָנֵם** על ידם לתוך התחום. כלומר, טול עמך בני אדם שהניחו עירובי תחומין מערב שבת, ורשאים הם לילך עד למקום שבו שרוי נחמיה, והעמד אותם באופן שיהיו מקיפים אותו מכל צדדיו עד התחום, ומחיצה של בני אדם שמה מחיצה, ומעתה יש לדונו כמי שהוציאוהו נכרים בעל כרחו מחוץ לתחום ונתנוהו בדיר או בסהר, שלדעת רבן גמליאל רשאי הוא להלך בכל אותו מקום המוקף מחיצות. ומאחר ויוכל נחמיה להגיע על ידי מחיצה זו עד לתחום, יהא רשאי אף להכנס לתוך התחום, ואז יחזור להיות נידון כאנשי העיר, כפי שהיה מתחילה בכניסת השבת.

יָתִיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֲחוֹרֵיהּ דְּרָבָא – מאחורי רבא, **וְיָתִיב רָבָא קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב נַחְמָן,** בשעה ששאל רב חסדא שאלה זו מרב נחמן. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא, מַאי קָא מְבַעְיָא לֵיהּ לְרַב חִסְדָּא** – במה הסתפק רב חסדא, שהוצרך לשאול הלכה מרב נחמן. **אִילֵימָא** – האם יש לומר, **בִּדְמָלוֹ נַבְרֵי עָסְקִינַן** – שהיו לרב חסדא די אנשים כדי לעשות מחיצה לנחמיה מן המקום שבו הוא עמד עד לתוך התחום, **וְקָא מְבַעְיָא לֵיהּ** – אלא שהיה מסתפק האם **הִלְבְּתָא כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל** בדין זה, שמותר לאדם שיצא בשוגג להלך במחיצות שלא שבת בהם מבעוד יום, ולפיכך יהיה מותר אף לנחמיה להלך בתוך מחיצה זו של בני אדם, אף שלא שבת בה מתחילה, ולחזור לתחומו הראשון,